

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT 629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
ZESPÓŁ REALIZACJI
BADAŃ 621 - 07 - 57, 628 - 90 - 17
INTERNET: <http://www.cbos.pl>

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89
E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/175/175/98

OPINIE POLAKÓW O WŁASNEJ PRACY

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, GRUDZIEŃ '98

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

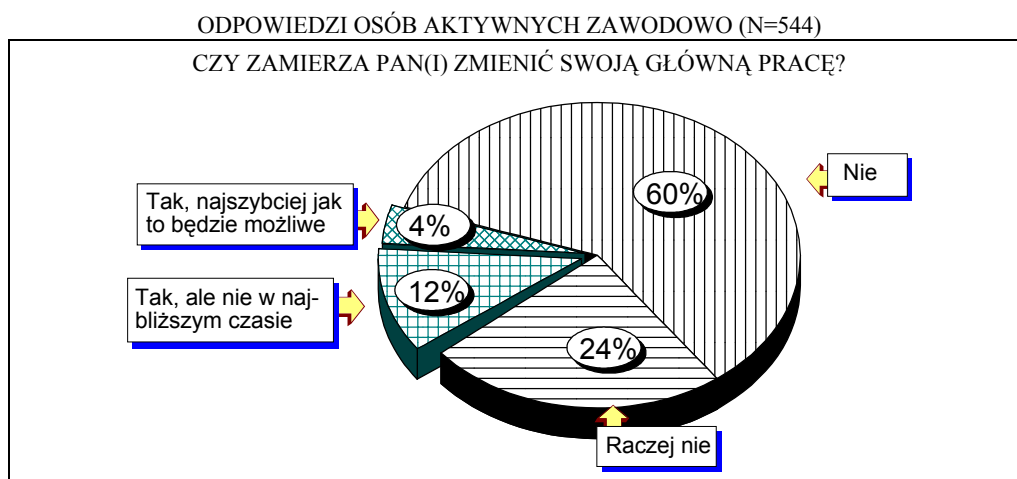
- Opinie aktywnych zawodowo respondentów o własnej pracy są wyraźnie zróżnicowane w zależności od kryterium jej oceny.

w procentach

Proszę ocenić pod różnymi względami swoją obecną pracę. Czy Pana(i) obecna praca:	Odpowiedzi osób aktywnych zawodowo (N=544)			
	Tak*	Średnio	Nie*	Trudno powiedzieć
- jest interesująca	66	17	16	0
- pozwala na pełne wykorzystanie posiadanych kwalifikacji	58	14	26	2
- przynosi poczucie sensu i wagi spełnianych obowiązków	53	21	23	3
- daje pewność zatrudnienia i poczucie stabilizacji	44	19	36	1
- przynosi dobre zarobki	18	45	37	0
- łączy się z zadowalającymi świadczeniami socjalnymi	19	14	65	2

* Zsumowano odsetki odpowiedzi „zdecydowanie tak” i „raczej tak” oraz „zdecydowanie nie” i „raczej nie”.

- Stopień zadowolenia z pracy utrzymuje się obecnie na takim samym poziomie jak w latach '94 i '97. Zdecydowana większość pracowników jest w mniejszej lub większej mierze zadowolona ze swojej pracy, niezadowolone deklaruje co ósmy (13%) aktywny zawodowo Polak.
- Ponad dwie piąte (46%) pracowników liczy się z możliwością utraty obecnej pracy (np. zwolnienia, bankructwa lub likwidacji zakładu pracy, gospodarstwa itp.), nieco większy (48%) odsetek zaś w ogóle nie bierze tego pod uwagę lub uznaje za mało prawdopodobne.
- Zdecydowana większość (84%) pracowników nie planuje zmiany swojej głównej pracy, a ci, którzy deklarują taki zamiar (16%), raczej odkładają to w czasie.

Doświadczenia związane z przemianami rynkowymi w Polsce w dużej mierze zaowocowały zmianą stosunku społeczeństwa do pracy. Dla większości Polaków praca stała się wartością cenioną i uznawaną¹. Spowodowały to zasadniczo dwa zjawiska, charakterystyczne dla nowego systemu - wzrost znaczenia pracy wymagającej wysokich kwalifikacji i wykształcenia oraz wzrost zagrożenia bezrobociem. Interesowało nas, w jakim stopniu przemiany te wpływają na postrzeganie pracy². Jak Polacy oceniają swoją obecną pracę - czy są z niej zadowoleni, czy liczą się z możliwością jej utraty, czy planują zmianę pracy? Pytaliśmy o to osoby dorosłe, które mają obecnie pracę zarobkową lub zajęcie przynoszące stały dochód³. Ponieważ te same pytania zadawaliśmy również w ubiegłych latach, mamy możliwość uchwycenia zmian, jakie zachodzą w świadomości Polaków w zakresie postrzegania pracy, satysfakcji z niej, a także zagrożenia utratą pracy i gotowości do jej zmiany.

OCENA PRACY

Opinie o pracy są wyraźnie zróżnicowane w zależności od kryterium jej oceny. Większość osób aktywnych zawodowo określa swoją pracę jako interesującą. Wysoko oceniana jest również możliwość wykorzystania w pracy swoich kwalifikacji zawodowych. W dużym stopniu praca zapewnia również poczucie sensu i wagi spełnianych obowiązków.

¹ Zob. M. Falkowska, *Praca - konieczność czy styl życia?*, [w:] *O stylach życia Polaków*, CBOS, Warszawa 1997.

² Sondaż „Aktualne problemy i wydarzenia” (102), 5 - 9 listopada '98, reprezentatywna próba losowo-adresowa dorosłej ludności Polski (N=1114).

³ Do kategorii osób mających stałe miejsce pracy (N=544) zaliczono również rolników i członków ich rodzin pomagających w prowadzeniu gospodarstwa rolnego.

Mniej jednoznaczna jest natomiast ocena, w jakiej mierze praca gwarantuje pewność zatrudnienia - poczucie bezpieczeństwa w tej dziedzinie jest wprawdzie silniejsze niż zagrożenie, niemniej ponad jedna trzecia respondentów aktywnych zawodowo przyznaje, że nie ma pewności zatrudnienia i poczucia stabilizacji. Również podstawowa funkcja pracy, jaką jest zapewnienie środków do życia, oceniana jest nie najlepiej. Jedynie niespełna jedna piąta pracujących twierdzi, że ich obecna praca przynosi dobre zarobki, dwa razy więcej osób wyraża przeciwną opinię, a najliczniejsza grupa jest ze swoich zarobków średnio zadowolona. W ocenie świadczeń socjalnych związanych z pracą zdecydowanie natomiast dominuje krytycyzm, co jest zrozumiałe wobec negatywnych zmian, jakie zaszły w tej dziedzinie po roku '89.

Tabela 1

w procentach

Proszę ocenić pod różnymi względami swoją obecną pracę. Czy Pana(i) obecna praca:	Wskazania respondentów aktywnych zawodowo (N = 544)			
	Tak*	Średnio	Nie*	Trudno powiedzieć
- jest interesująca	66	17	16	0
- pozwala na pełne wykorzystanie posiadanych kwalifikacji	58	14	26	2
- przynosi poczucie sensu i wagi spełnianych obowiązków	53	21	23	3
- daje pewność zatrudnienia i poczucie stabilizacji	44	19	36	1
- przynosi dobre zarobki	18	45	37	0
- łączy się z zadowalającymi świadczeniami socjalnymi	19	14	65	2

* Zsumowano odsetki odpowiedzi „zdecydowanie tak” i „raczej tak” oraz „zdecydowanie nie” i „raczej nie”.

Analiza czynnikowa⁴ ujawnia w opiniach na temat pracy dwa czynniki. Pierwszy z nich to **wymiar samorealizacji pracowników**, na który składają się oceny, w jakim stopniu praca jest interesująca, w jakiej mierze umożliwia pełne wykorzystanie posiadanych kwalifikacji zawodowych, czy zapewnia poczucie sensu i wagi spełnianych obowiązków. Drugi czynnik to **wymiar bezpieczeństwa pracowniczego**, który obejmuje trzy oceny - poziomu świadczeń socjalnych, poczucia pewności zatrudnienia i jakości zarobków.

⁴ Przeprowadzona metodą Oblimin.

Tabela 2. Wyniki analizy czynnikowej

Cechy obecnej pracy respondentów	Czynnik (1)	Czynnik (2)
(1) Wymiar samorealizacji		
Jest interesująca	0,879	
Pozwala na pełne wykorzystanie posiadanych kwalifikacji	0,827	
Przynosi poczucie sensu i wagi spełnianych obowiązków	0,726	
(2) Wymiar bezpieczeństwa		
Łączy się z zadowalającymi świadczeniami socjalnymi		0,860
Daje pewność zatrudnienia i poczucie stabilizacji		0,632
Przynosi dobre zarobki		0,621
Procent wyjaśnianej wariancji = 62,7	45,1	17,6
Siła związku między czynnikami: $r = 0,35$		

Należy podkreślić, że zarówno w listopadzie '94, lutym '97, jak i ostatnio⁵ aktywni zawodowo Polacy oceniali swoją pracę w obu opisanych wymiarach - ze względu na to, w jakim stopniu zaspokaja ona potrzeby samorealizacji oraz bezpieczeństwa. Również w każdym z tych badań wyżej oceniali pracę w jej aspekcie samorealizacyjnym aniżeli bezpieczeństwa. Prawdliwość tę ilustruje poniższa tabela. Ukazuje ona także przemiany, jakie nastąpiły w ocenie pracy w ciągu ostatnich czterech lat.

⁵ Wyniki listopadowego sondażu porównujemy z rezultatami badania „Opinie o gospodarce i państwie” - finansowanego i przeprowadzonego na zlecenie The Australian National University i University of Melbourne - 14 X - 7 XI '94, reprezentatywna próba losowa (N=2127) oraz panelu realizowanego w dniach 1 I - 10 II '97 na tej samej co w roku '94 próbie (N=1663). Ze względu na specyfikę próby w badaniu panelowym, dane z roku '97 zostały poddane statystycznej procedurze ważenia.

Tabela 3

w procentach

Proszę ocenić pod różnymi względami swoją obecną pracę. Czy Pana(i) obecna praca :	Wskazania respondentów aktywnych zawodowo według terminów badań		
	XI '94 (N = 1075)	II '97 (N = 873)	XI '98 (N = 544)
- jest interesująca			
Tak*	60	59	66
Średnio	25	27	17
Nie*	14	13	16
- pozwala na pełne wykorzystanie posiadanych kwalifikacji			
Tak	61	59	58
Średnio	19	20	14
Nie	19	19	26
- przynosi poczucie sensu i wagi spełnianych obowiązków			
Tak	55	52	53
Średnio	26	28	21
Nie	18	18	23
- daje pewność zatrudnienia i poczucie stabilizacji			
Tak	52	51	44
Średnio	19	21	19
Nie	28	27	36
- przynosi dobre zarobki			
Tak	11	13	18
Średnio	32	37	45
Nie	56	50	37
- łączy się z zadowalającymi świadczeniami socjalnymi			
Tak	22	19	19
Średnio	13	13	14
Nie	64	66	65
* Zsumowano odsetki odpowiedzi „zdecydowanie tak” i „raczej tak” oraz „zdecydowanie nie” i „raczej nie”, ponadto pominięto „trudno powiedzieć”.			

W ciągu ostatnich czterech lat nieznacznie wzrósł odsetek aktywnych zawodowo osób, które twierdzą, że ich praca jest interesująca, natomiast pogorszyły się oceny dotyczące stopnia wykorzystania w pracy kwalifikacji zawodowych, a także zapewnienia poczucia sensu i wagi spełnianych obowiązków (wzrost ocen negatywnych odpowiednio o 7 i 5 punktów). Wynika z tego, że zmiany w **wymiarze samorealizacyjnym** nie są duże, natomiast ważna jest konstatacja, że tak naprawdę nastąpiły one dopiero po lutym '97.

W wymiarze bezpieczeństwa nie zmieniła się jedynie, zdecydowanie najniższa ze wszystkich uwzględnionych w badaniu, ocena świadczeń socjalnych. Wyraźnie pogorszyła się natomiast w stosunku do lutego '97 ocena pewności zatrudnienia (spadek odsetka ocen pozytywnych o 7 punktów i wzrost negatywnych o 9 punktów). Tylko w jednej dziedzinie odnotowujemy długofalowy trend pozytywny - systematycznie poprawia się ocena własnych zarobków (w ciągu czterech lat wzrost opinii pozytywnych o 7 punktów, spadek negatywnych o 19 punktów, w tym od lutego '97 odpowiednio: o 5 i 13 punktów).

ZADOWOLENIE Z PRACY

Można sądzić, że odnotowane pozytywne zmiany w podstawowej funkcji pracy, jaką jest zapewnienie środków do życia, spowodowały, że obecnie - mimo jednoczesnych negatywnych zmian w innych dziedzinach - stopień zadowolenia z pracy utrzymuje się zasadniczo na takim samym poziomie jak w latach '94 i '97.

W listopadzie '98 zdecydowana większość pracujących wyraziła zadowolenie ze swojej pracy (w tym jedna czwarta - w sposób zdecydowany, prawie dwie piąte - z pewnym wahaniem, ponad jedna piąta zaś określiła je jako średnie). Niezadowolenie ze swojej pracy deklaruje mniej więcej co ósmy aktywny zawodowo Polak.

ODPOWIEDZI OSÓB AKTYWNYCH ZAWODOWO (N = 544)

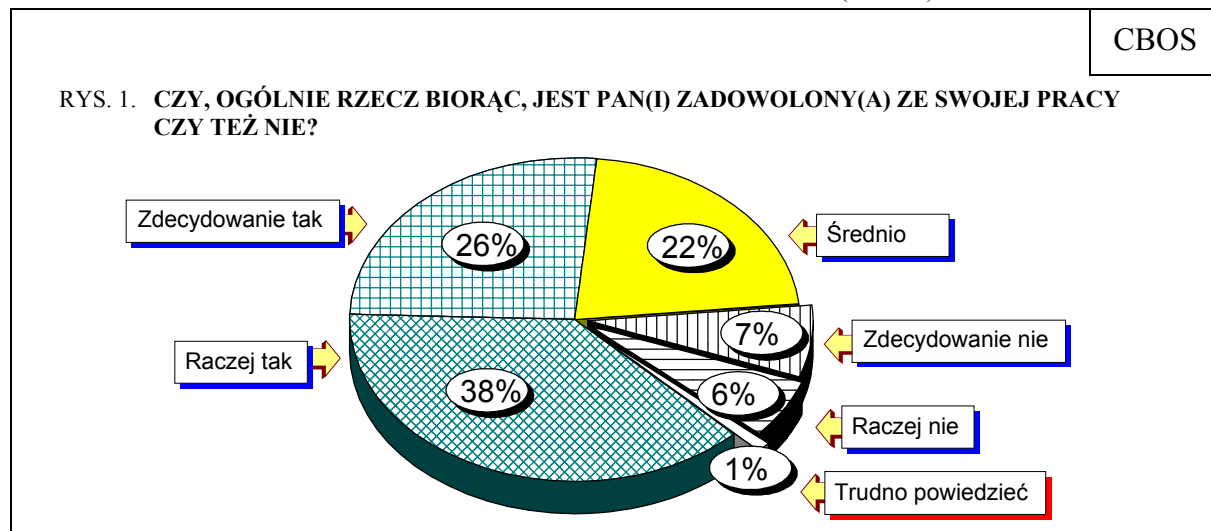

Tabela 4

w procentach

Czy, ogólnie rzecz biorąc, jest Pan(i) zadowolony(a) ze swojej pracy czy też nie?	Wskazania respondentów aktywnych zawodowo według terminów badań		
	XI '94 (N = 1075)	II '97 (N = 873)	XI '98 (N = 544)
Tak	61	61	64
Średnio	24	25	22
Nie	13	13	13
Trudno powiedzieć	2	1	1

Zadowolenie z pracy zależy przede wszystkim od tego, w jakim stopniu zaspokaja ona potrzebę samorealizacji pracowników (czy jest interesująca, w jakiej mierze zapewnia poczucie sensu i wagi spełnianych obowiązków, jak dalece umożliwia pełne wykorzystanie kwalifikacji zawodowych), a także od poczucia bezpieczeństwa materialnego, które gwarantują dobre zarobki oraz pewność zatrudnienia. Stosunkowo najslabiej związane jest ono natomiast z poziomem świadczeń socjalnych.

Tabela 5

Cechy pracy	Siła związku między cechami pracy a zadowoleniem z niej (<i>r</i> Pearsona, <i>p</i> = 0.001)		
	XI '94 (N = 1075)	II '97 (N = 873)	XI '98 (N = 544)
Jest interesująca	0.61	0.62	0.56
Przynosi poczucie sensu i wagi spełnianych obowiązków	0.57	0.62	0.51
Pozwala na pełne wykorzystanie posiadanych kwalifikacji	0.57	0.54	0.50
Przynosi dobre zarobki	0.30	0.33	0.44
Daje pewność zatrudnienia i poczucie stabilizacji	0.38	0.35	0.32
Łączy się z zadowalającymi świadczeniami socjalnymi	0.19	0.22	0.22

Warto zauważyć, że przed czterema laty zadowolenie z pracy bardziej zależało od pewności zatrudnienia niż od zarobków, w lutym '97 oba te czynniki w równym stopniu decydowały o zadowoleniu, natomiast obecnie bardziej zależy ono od zarobków niż od pewności pracy. Związek między zarobkami, jakie zapewnia praca, a zadowoleniem z niej jest silniejszy niż w ubiegłych latach, natomiast nieco osłabł związek zadowolenia z wymiarem samorealizacji oraz z pewnością zatrudnienia.

PRACA W OCENIE RÓŻNYCH GRUP SPOŁECZNO-ZAWODOWYCH

Ocena własnej pracy oraz zadowolenie z niej są silnie zróżnicowane w zależności od cech położenia społecznego badanych pracowników. Prawie wszystkie szczegółowe oceny pracy (poza oceną świadczeń socjalnych), a także stopień zadowolenia z niej oraz utworzony z tych zmiennych wskaźnik mierzący stopień akceptacji pracy⁶ zależą przede wszystkim od poziomu wykształcenia respondentów, wysokości dochodów *per capita* w rodzinie oraz stopnia satysfakcji z warunków materialnych rodziny. W mniejszym zakresie różnicuje je także przynależność do grup społeczno-zawodowych.

Nie zaskakuje fakt, że im lepsze położenie społeczno-ekonomiczne pracowników, tym większy ich odsetek akceptuje swoją pracę, tzn. czerpie z niej większą satysfakcję i lepiej ocenia ją zarówno pod względem możliwości samorealizacji, jakie stwarza, jak i bezpieczeństwa, które gwarantuje. Warto zauważyć, że niektóre oceny pracy zależą również od wielkości miejsca zamieszkania respondentów. Dotyczy to głównie wymiaru bezpieczeństwa - poczucia pewności zatrudnienia i wysokości zarobków, a także poczucia sensu i wagi spełnianych obowiązków, które wyraźnie maleją wraz z tym, im mniejszą miejscowość zamieszkują pracownicy.

Szczególnie duże różnice w poziomie akceptacji swojej pracy odnotowujemy między przedstawicielami kadry kierowniczej i inteligencji a rolnikami. Ci pierwsi nie tylko w największym stopniu akceptują pracę, wystawiają jej pod każdym względem najwyższe oceny, ale także niemal wszyscy są z niej zadowoleni. Wśród rolników natomiast ponad dwie piąte stanowią niezadowoleni ze swojej pracy. Zdecydowana większość rolników (86%) negatywnie ocenia swoje zarobki, niemal połowa (48%) deklaruje brak poczucia sensu i wagi spełnianych obowiązków, dwie piąte (40%) nie ma pewności zatrudnienia, jedna trzecia (33%) uważa, że ich praca nie jest interesująca. Jedynie w ocenie możliwości wykorzystania swoich kwalifikacji zawodowych rolnicy specjalnie nie różnią się od większości badanych (aczkolwiek i w tej dziedzinie oceniają swoją pracę gorzej niż kadra kierownicza i inteligencja)⁷. Opis ten uświadamia nam, jak silne jest poczucie upośledzenia społecznego wśród rolników.

⁶ Wskaźnik mierzący stopień akceptacji pracy to średnia średnich wszystkich ocen pracy i zadowolenia z niej.

⁷ W opisie tym pomijam ocenę świadczeń socjalnych, które nie dotyczą rolników indywidualnych.

Tabela 6

Wybrane grupy społeczno-zawodowe	Średnie ocen pracy i zadowolenia z niej							Stopień akceptacji pracy (średnia średnich ocen wszystkich ww. cech pracy)
	Daje zadowolenie	Jest interesująca	Pozwala na pełne wykorzystanie posiadanych kwalifikacji	Przynosi poczucie sensu i wagi spełnianych obowiązków	Daje pewność zatrudnienia i poczucie stabilizacji	Przynosi dobre zarobki	Łączy się z zadowalającymi świadczeniami socjalnymi	
Kadra kierownicza i inteligencja	4.11	4.43	3.94	4.11	3.32	2.85	2.17	3.56
Rolnicy	2.64	3.18	3.34	2.72	2.87	1.51	1.23	2.50
Ogół badanych	3.70	3.69	3.48	3.38	3.06	2.65	2.16	3.16

ZAGROŻENIE UTRATĄ PRACY

Z badań CBOS wynika, że możliwość utraty pracy należy do największych (po lęku przed chorobą, obniżeniem poziomu życia oraz przestępczością) osobistych zagrożeń współczesnych Polaków⁸.

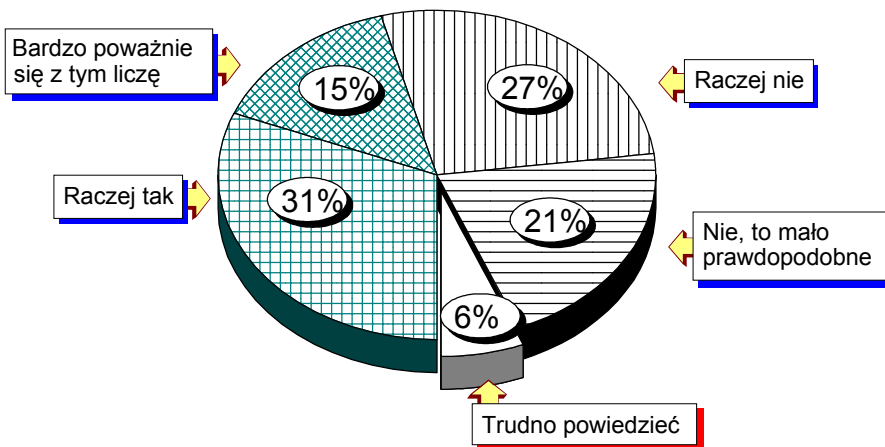
Aktywni zawodowo respondenci zapytani o to, czy liczą się z możliwością utraty pracy, podzielili się na dwie niemal równoliczne grupy - osób nie dostrzegających takiego niebezpieczeństwa (48%) oraz mających poczucie zagrożenia w tej dziedzinie (46%). Z porównania skrajnych odpowiedzi pracowników wynika jednak, że obecnie przeważają liczebnie ci, którzy uznają utratę pracy za mało prawdopodobną (21%), mniejszy odsetek natomiast bardzo poważnie liczy się z taką ewentualnością (15%). Warto podkreślić, że analizując oceny pracy odnotowaliśmy również przewagę opinii, że obecnie praca zapewnia osobom aktywnym zawodowo pewność zatrudnienia i poczucie stabilizacji.

⁸ Zob. komunikat CBOS „Obawy i niepokoje Polaków”, marzec ‘98.

ODPOWIEDZI OSÓB AKTYWNYCH ZAWODOWO (N = 544)

CBOS

RYS. 2. CZY LICZY SIĘ PAN(I) Z MOŻLIWOŚCIĄ UTRATY OBECNEJ PRACY (NP. ZWOLNIENIA, BANKRUCTWA LUB LIKWIDACJI ZAKŁADU PRACY, GOSPODARSTWA ITP.)?

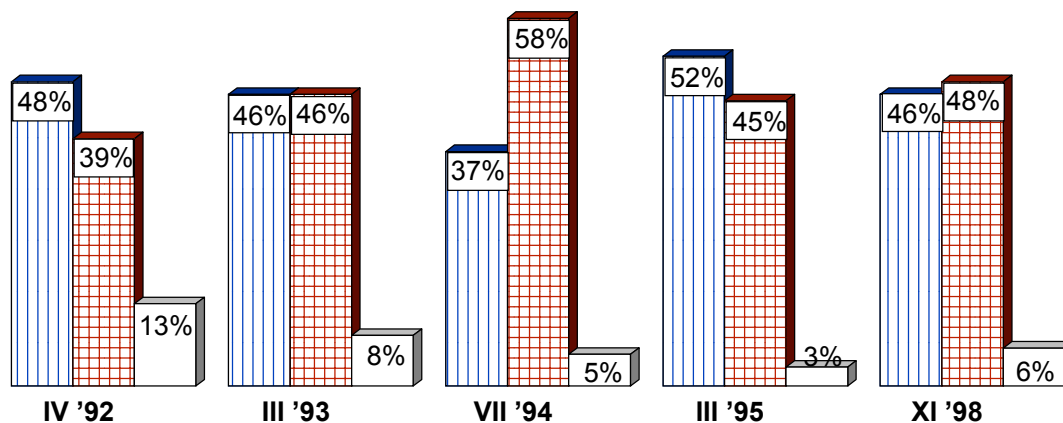

Problem ten, ze względu na swoje społeczne znaczenie, był w latach '92 - '95 systematycznie monitorowany przez CBOS.

CBOS

RYS. 3. CZY LICZY SIĘ PAN(I) Z MOŻLIWOŚCIĄ UTRATY OBECNEJ PRACY (NP. ZWOLNIENIA, BANKRUCTWA LUB LIKWIDACJI ZAKŁADU PRACY, GOSPODARSTWA ITP.)?

Tak*
 Nie*
 Trudno powiedzieć

* Zsumowano odsetki odpowiedzi: „bardzo poważnie się z tym liczę” i „raczej tak” oraz „nie, to mało prawdopodobne” i „raczej nie”.

W latach '92 - '94 poczucie zagrożenia utratą pracy stopniowo malało, wyraźny jego wzrost odnotowaliśmy w roku '95 - wówczas największy od '92 roku odsetek pracowników liczył się z możliwością utraty pracy⁹. Obecnie ponownie obserwujemy spadek zagrożenia w tej dziedzinie. Brak jednak danych z okresu marzec '95 - listopad '98. Wcześniej omówione wyniki wskazywały natomiast na odnotowany po lutym '97 wzrost przekonania, że praca nie gwarantuje pewności zatrudnienia i poczucia stabilizacji. Można więc przypuszczać, że gdyby problem zagrożenia utratą pracy był systematycznie monitorowany również po roku '95, wnioski dotyczące przemian w tej dziedzinie, byłyby bardziej zbieżne. Przemawia za tym fakt, że respondenci wykazują dużą konsekwencję w wyrażaniu swoich opinii na ten temat i związek między oceną pewności zatrudnienia a poczuciem zagrożenia utratą pracy jest bardzo silny ($r = 0,50$). Wyraźnie widać, że im bardziej pracownicy liczą się z możliwością utraty pracy, tym większy ich odsetek deklaruje, że praca nie gwarantuje im pewności zatrudnienia i poczucia stabilizacji (i *vice versa*).

Tabela 7 w procentach

Czy liczy się Pan(i) z możliwością utraty obecnej pracy (np. zwolnienia, bankructwa lub likwidacji zakładu pracy, gospodarstwa itp.)?	Czy Pana obecna praca daje pewność zatrudnienia i poczucie stabilizacji?			N=544
	Tak*	Średnio	Nie*	
Bardzo poważnie się z tym liczę	10	13	77	80
Raczej tak	32	20	48	170
Raczej nie	59	27	14	148
Nie, to mało prawdopodobne	72	11	16	114

* Zsumowano odsetki odpowiedzi: „zdecydowanie tak” i „raczej tak” oraz „zdecydowanie nie” i „raczej nie”, ponadto pominięto „trudno powiedzieć”.

Mimo że istnieje tak silny związek między omawianymi opiniami, wyraźnie różni je stopień powiązania z zadowoleniem z pracy - ocena pewności zatrudnienia jest wyraźnie, choć słabiej niż inne oceny, z nim związana ($r = 0.32$, $p = 0.001$), natomiast zagrożenie utratą pracy w niewielkim stopniu wiąże się z zadowoleniem ($r = 0.10$, $p = 0.01$). Można więc sądzić, że ocena pewności zatrudnienia jest bardziej subiektywna, uwarunkowana ogólnym

⁹ Zob. komunikat CBOS „Ruchliwość zawodowa i geograficzna”, kwiecień '95.

poczuciem bezpieczeństwa (na co wskazuje analiza czynnikowa). Natomiast możliwość utraty zatrudnienia jest równie prawdopodobna w przypadku pracowników zadowolonych, jak i niezadowolonych ze swojej pracy, ponieważ jest zjawiskiem bardziej obiektywnym, silniej związanym z sytuacją na rynku pracy oraz w zakładzie pracy respondenta.

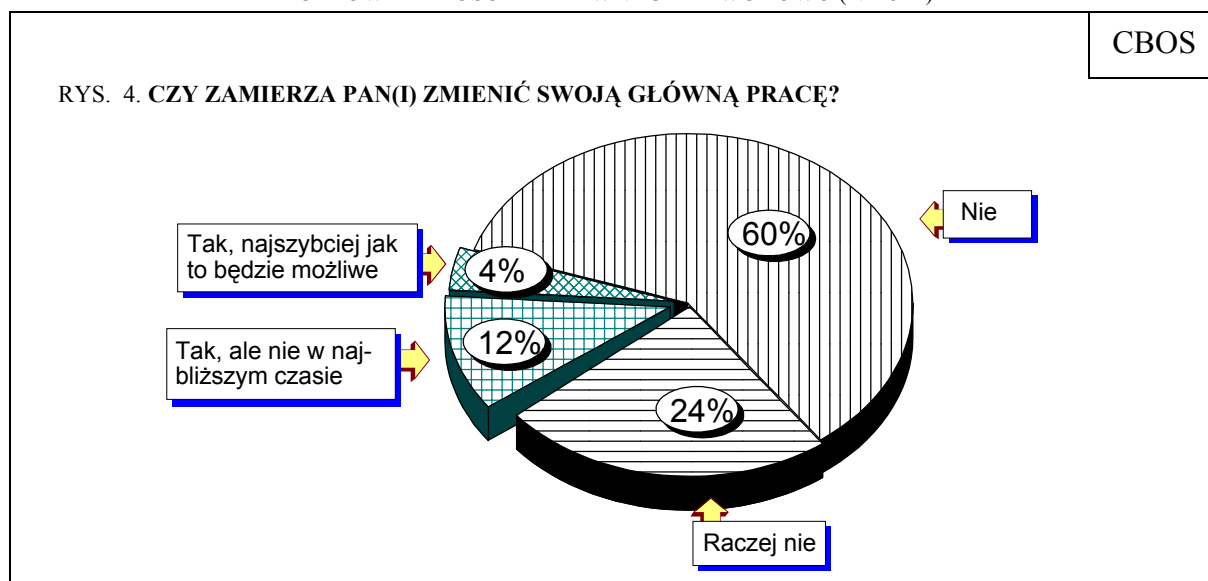
Przypomnijmy, że obecnie w Polsce z możliwością utraty pracy liczy się prawie co drugi pracownik. Ciekawe, że stopień zagrożenia jest podobnie oceniany przez większość grup społecznych. Większe niż inni zagrożenie odczuwają jedynie mieszkańcy regionów o najwyższych wskaźnikach bezrobocia - wschodniego (65%) oraz, w mniejszym stopniu, południowo-wschodniego (53%). Należy podkreślić, że nie są to, jak można byłoby sądzić, pracownicy bez kwalifikacji czy ludzie starsi, lecz głównie robotnicy wykwalifikowani (56%), osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym (52%), w wieku od 35 do 44 lat (51%), a także najgorzej sytuowane - uzyskujące miesięczne dochody poniżej 275 zł *per capita* w rodzinie (55%). Taka struktura społeczna grupy pracowników najczęściej deklarujących zagrożenie utratą pracy może nasuwać przypuszczenie, że ich trudna sytuacja w dużym stopniu wiąże się z zaostreniem polskich przepisów granicznych, którego niekorzystne konsekwencje ekonomiczne odczuwają głównie mieszkańcy wschodnich regionów przygranicznych.

ZAMIAR ZMIANY PRACY

Interesowało nas, czy stosunkowo wysokie wśród pracowników poczucie zagrożenia utratą pracy wiąże się z gotowością do jej zmiany. Zanim odpowiemy na to pytanie, przyjrzyjmy się, jakie plany w tej dziedzinie deklarują ankietowani.

Zdecydowana większość aktywnych zawodowo Polaków nie zamierza zmieniać swojej głównej pracy (w tym 60% stwierdza to z pewnością, jedna czwarta z wahaniem). Do chęci zmiany pracy przyznaje się 16% pracowników (w tym co ósmy planuje zmianę w dalszej przyszłości, a jedynie 4% deklaruje jej pilną potrzebę).

ODPOWIEDZI OSÓB AKTYWNYCH ZAWODOWO (N = 544)

W marcu '95 to samo pytanie zadano wyłącznie pracownikom najemnym. W celu porównania odpowiedzi wykluczaliśmy więc z naszych analiz osoby pracujące na własny rachunek w rolnictwie i poza nim. W stosunku do marca '95 nieznacznie wzrósł stopień gotowości pracowników najemnych do zmiany pracy (o 4 punkty zwiększył się odsetek wyrażających taki zamiar, o 5 punktów zmalała liczba osób nie planujących zmiany pracy).

Tabela 8

w procentach

Czy zamierza Pan(i) zmienić swoją główną pracę?	Wskazania pracowników najemnych* według terminów badań		Zmiany
	III '95 (N = 422)	XI '98 (N = 407)	
Tak, najszybciej jak to będzie możliwe	4	5	+1
Tak, ale nie w najbliższym czasie	9	12	+3
Raczej nie	22	24	+2
Nie	65	58	-7
Trudno powiedzieć	0	1	+1

* W tabeli pominięto odpowiedzi właścicieli gospodarstw rolnych i członków ich rodzin oraz respondentów pracujących na własny rachunek poza rolnictwem.

Plany dotyczące zmiany zatrudnienia wyraźnie zależą od poziomu akceptacji obecnej pracy - przede wszystkim od stopnia zadowolenia z niej oraz od możliwości wykorzystania swoich kwalifikacji zawodowych. Znaczny wpływ na nie mają także takie cechy pracy, jak

poczucie sensu i wagi spełnianych obowiązków oraz pewność zatrudnienia. Mniej liczy się to, czy praca jest interesująca, jakie przynosi zarobki i czy zapewnia odpowiednie świadczenia socjalne.

		CBOS
Cechy obecnej pracy respondentów	Siła związku między cechami pracy a zamiarem jej zmiany (r Pearsona, $p=0.001$)	
Daje zadowolenie	- 0.33	
Pozwala na pełne wykorzystanie posiadanych kwalifikacji	- 0.31	
Przynosi poczucie sensu i wagi spełnianych obowiązków	- 0.23	
Daje pewność zatrudnienia i poczucie stabilizacji	- 0.22	
Jest interesująca	- 0.18	
Przynosi dobre zarobki	- 0.16	
Łączy się z zadowalającymi świadczeniami socjalnymi	- 0.15	
Poziom akceptacji pracy (średnia średnich ocen wszystkich ww. cech pracy)	- 0.34	

Ogólnie rzecz biorąc, można uznać, że na zamiar zmiany pracy nieco większy wpływ mają te jej cechy, które gwarantują pracownikom samorealizację, a spośród cech zapewniających bezpieczeństwo najbardziej związana z chęcią zmiany pracy jest ocena pewności zatrudnienia. Ważne, że taki sam wpływ na decyzję w tej sprawie ma ocena zagrożenia utratą pracy ($r = 0.22$). Ponadto zależność ta ukazuje, że im bardziej pracownicy liczą się z możliwością utraty pracy, tym rzadziej stanowczo odpowiadają, że nie mają zamiaru jej zmieniać. Jednocześnie częściej wahają się (odpowiedź „raczej nie”) lub wyrażają opinię, że planują to uczynić w dalszej przyszłości. Do zmiany pracy, tak szybko jak to możliwe, gotowi są głównie najbardziej zagrożeni pracownicy, którzy bardzo poważnie liczą się z możliwością zwolnienia, bankructwa albo likwidacji swojego zakładu pracy lub gospodarstwa.

Tabela 9

w procentach

Czy liczy się Pan(i) z możliwością utraty obecnej pracy (np. zwolnienia, bankructwa lub likwidacji zakładu pracy, gospodarstwa itp.)?	Czy zamierza Pan(i) zmienić swoją główną pracę?				N=544
	Tak, najszybciej jak to będzie możliwe	Tak, ale nie w najbliższym czasie	Raczej nie	Nie	
Bardzo poważnie się z tym liczę	10	14	38	35	80
Raczej tak	5	13	27	54	170
Raczej nie	1	10	22	67	148
Nie, to mało prawdopodobne	5	8	12	75	114
Pominięto „trudno powiedzieć”.					

Podsumowując należy stwierdzić, że gotowość zmiany pracy deklarują przede wszystkim pracownicy, którzy nie czerpią z niej satysfakcji, nie mają możliwości wykorzystania swoich kwalifikacji zawodowych, odczuwają bezsensowność spełnianych obowiązków, nie mają pewności zatrudnienia i czują się zagrożeni utratą pracy. W mniejszym stopniu także ci, których praca jest nieciekawa, przynosi marne zarobki, nie zapewnia odpowiednich świadczeń socjalnych.

Trzeba podkreślić, że zamiarowi zmiany pracy sprzyja także wysoka samoocena swojej „wartości rynkowej”, tzn. przekonanie, że znalezienie innej pracy, dającej podobne dochody, byłoby dla respondenta stosunkowo łatwe ($r = 0.20$).

Spośród cech społeczno-demograficznych jedynie wiek i wykształcenie wyraźnie różnicują gotowość do zmiany pracy. Niewątpliwie najbardziej otwarci na poszukiwanie i zmianę zatrudnienia są ludzie młodzi, w wieku od 18 do 24 lat (43%). Zrozumiałe, że chęć zmiany pracy systematycznie maleje wraz z wiekiem pracowników - najstarsi w ogóle nie zamierzają jej zmieniać, natomiast wśród osób w średnim wieku (od 45 do 54 lat) deklaracje takie składa jedynie 7% badanych. Równie rzadko zmianę pracy planują osoby z wykształceniem podstawowym (5%). Natomiast respondenci mający na ogół silniejsze poczucie bezpieczeństwa socjalnego i większe szanse na rynku pracy, tzn. pracownicy z wyższym i średnim wykształceniem (21% i 20%), najlepiej sytuowani, o miesięcznych dochodach powyżej 799 zł na osobę w rodzinie (24%), są znacznie bardziej niż inni gotowi do zmiany pracy.

Opinie aktywnych zawodowo respondentów na temat swojej pracy są wyraźnie zróżnicowane w zależności od kryterium jej oceny. We wszystkich realizowanych przez nas sondażach (w latach '94, '97 i '98) badani opisywali swoją pracę w dwóch wymiarach - ze względu na to, w jakim stopniu zaspokaja ona potrzeby samorealizacji oraz bezpieczeństwa. Za każdym razem wyżej oceniany był aspekt samorealizacyjny pracy. W stosunku do lutego '97 nastąpiło niewielkie pogorszenie w tej dziedzinie. W znacznie większym stopniu jednak zmieniła się na gorsze ocena pewności zatrudnienia. Tylko w jednej sferze odnotowaliśmy wzrost poczucia bezpieczeństwa pracowników - od roku '94 systematycznie poprawia się wśród osób pracujących ocena własnych zarobków.

Jednocześnie stopień zadowolenia z pracy utrzymuje się na takim samym poziomie jak w latach '94 i '97. Zdecydowana większość pracowników jest mniej lub bardziej zadowolona ze swojej pracy, niezadowolone deklaruje co ósmy aktywny zawodowo Polak. Prawie połowa pracowników liczy się jednak z utratą obecnej pracy. Mimo wyraźnego poczucia braku stabilizacji zawodowej, zdecydowana większość osób aktywnych zawodowo nie planuje zmiany swojej głównej pracy, a ci, którzy deklarują taki zamiar, raczej odkładają to w czasie. Największą gotowość do zmian wykazują najmłodsi pracownicy, dopiero w drugiej kolejności - osoby wykształcone i najlepiej sytuowane, a więc mające na ogół silniejsze niż inni poczucie bezpieczeństwa socjalnego i większe szanse na rynku pracy.

Opracowała
Bogna WCIÓRKA

A N E K S

PODZIAŁ NA REGIONY W BADANIACH CBOS

1. Region północny:

09 woj. elbląskie
10 woj. gdańskie
17 woj. koszalińskie
26 woj. olsztyńskie
39 woj. słupskie
41 woj. szczecińskie

2. Region zachodni:

11 woj. gorzowskie
12 woj. jeleniogórskie
20 woj. legnickie
45 woj. wałbrzyskie
47 woj. wrocławskie
49 woj. zielonogórskie

3. Region środkowozachodni:

05 woj. bydgoskie
13 woj. kaliskie
16 woj. konińskie
21 woj. leszczyńskie
29 woj. pilskie
32 woj. poznańskie
44 woj. toruńskie
46 woj. wrocławskie

4. Region środkowy:

01 woj. warszawskie
07 woj. ciechanowskie
24 woj. łódzkie
30 woj. piotrkowskie
31 woj. płockie
34 woj. radomskie
37 woj. sieradzkie
38 woj. skierniewickie

5. Region wschodni:

02 woj. białkopodlaskie
03 woj. białostockie
06 woj. chełmskie
22 woj. lubelskie
23 woj. łomżyńskie
28 woj. ostrołęckie
36 woj. siedleckie
40 woj. suwalskie
48 woj. zamojskie

6. Region południowo-wschodni:

15 woj. kieleckie
18 woj. krakowskie
19 woj. krośnieńskie
25 woj. nowosądeckie
33 woj. przemyskie
35 woj. rzeszowskie
42 woj. tarnobrzeskie
43 woj. tarnowskie

7. Region południowo-zachodni:

04 woj. bielskie
08 woj. częstochowskie
14 woj. katowickie
27 woj. opolskie

Tabela 1. Czy Pana(i) obecna praca jest interesująca?

(%)

	Tak	Średnio	Nie	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	66	17	16	0	544
Płeć					
Mężczyźni	67	16	17	0	280
Kobiety	65	19	16	0	264
Wiek					
18-24 lat	59	28	13	0	57
25-34	73	17	10	0	135
35-44	67	16	17	0	174
45-54	62	18	19	1	138
55-64	63	12	25	0	27
65 lat i więcej	72	3	25	0	13
Miejsce zamieszkania					
Wieś	62	19	20	0	197
Miasto do 20 tys.	62	19	17	2	65
od 21 do 100 tys.	69	20	11	0	107
101-500 tys.	70	13	18	0	97
501 tys.i więcej mieszk.	74	16	10	0	78
Region					
Północny	77	3	20	0	54
Zachodni	57	24	17	2	54
Środkowozachodni	60	29	11	0	79
Środkowy	68	21	11	0	110
Wschodni	60	18	21	0	71
Południowo-wschodni	68	16	16	0	72
Południowo-zachodni	72	10	18	0	103
Wykształcenie					
Podstawowe	60	21	20	0	72
Zasadnicze zawodowe	58	20	22	0	190
Średnie	67	18	14	1	204
Wyższe	90	6	4	0	78
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	97	3	0	0	68
Prac.umysł.niż.szczebla	73	17	10	0	105
Pracownicy fiz.- umysł.	65	21	14	0	95
Robotnicy wykwalifikowani	55	22	23	0	93
Robotnicy niewykwalifik.	49	24	24	3	46
Rolnicy	52	15	33	0	63
Pracujący na własny rach.	67	17	16	0	52
Bierni zawodowo					
Renciści	41	37	23	0	7
Emeryci	97	3	0	0	11
Gospodynie domowe i inni	0	100	0	0	2
Pracuje w:					
sferze budżetowej	78	11	11	0	114
sekt. państw.,publicznym	61	22	16	1	114
sp. własc. pryw. i państwa	63	24	13	0	74
sekt. pryw. poza rolnict.	71	16	13	0	166
prywatnym gosp. rolnym	53	14	32	0	66
Dochody na jedną osobę					
Do 275 zł	57	20	23	0	89
276 - 399	63	17	21	0	71
400 - 549	65	19	16	1	125
550 - 799	74	14	11	0	76
Powyżej 799 zł	76	14	10	0	92
Ocena własnych war. mater.					
Złe	60	16	23	0	100
Średnie	63	21	16	1	257
Dobre	74	14	12	0	187
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	63	15	21	0	23
Raz w tygodniu	65	18	17	0	283
Kilka razy w miesiącu	66	17	17	0	102
Kilka razy w roku	66	19	15	0	94
W ogóle nie uczestniczy	76	11	9	3	42
Poglądy polityczne					
Lewica	67	18	14	1	136
Centrum	63	17	20	0	131
Prawica	71	15	14	0	174
Trudno powiedzieć	61	21	17	0	103

Tabela 2. Czy Pana(i) obecna praca pozwala na pełne wykorzystanie posiadanych kwalifikacji?

	(%)				
	Tak	Średnio	Nie	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	58	14	26	2	544
Płeć					
Mężczyźni	57	14	26	2	280
Kobiety	58	13	26	2	264
Wiek					
18-24 lat	53	7	40	0	57
25-34	59	19	20	1	135
35-44	59	10	30	1	174
45-54	57	18	21	4	138
55-64	61	13	26	0	27
65 lat i więcej	37	6	30	28	13
Miejsce zamieszkania					
Wieś	55	12	28	5	197
Miasto do 20 tys.	50	16	30	4	65
od 21 do 100 tys.	57	12	31	1	107
101-500 tys.	59	16	25	0	97
501 tys. i więcej mieszk.	70	16	14	0	78
Region					
Północny	70	9	21	0	54
Zachodni	56	15	20	9	54
Środkowozachodni	57	18	24	1	79
Środkowy	60	12	27	1	110
Wschodni	53	18	28	9	71
Południowo-wschodni	54	9	29	9	72
Południowo-zachodni	55	15	30	0	103
Wykształcenie					
Podstawowe	56	15	18	11	72
Zasadnicze zawodowe	57	12	29	2	190
Średnie	57	15	27	1	204
Wyższe	62	14	25	0	78
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	74	9	17	0	68
Prac. umysł. niż. szczebla	68	15	17	0	105
Pracownicy fiz.- umysł.	46	15	39	0	95
Robotnicy wykwalifikowani	54	14	31	1	93
Robotnicy niewykwalifik.	51	12	24	13	46
Rolnicy	54	18	25	3	63
Pracujący na własny rach.	60	13	26	2	52
Bierni zawodowo					
Renciści	41	13	46	0	7
Emeryci	47	7	13	33	11
Gospodynie domowe i inni	0	0	100	0	2
Pracuje w:					
sferze budżetowej	67	11	22	1	114
sekt. państw./publicznym	54	16	26	4	114
sp. właśc. pryw. i państwa	61	18	19	2	74
sekt. pryw. poza rolnict.	57	12	30	0	166
prywatnym gosp. rolnym	52	17	26	5	66
Dochody na jedną osobę					
Do 275 zł	50	12	33	5	89
276 - 399	56	14	27	3	71
400 - 549	58	13	26	3	125
550 - 799	49	22	28	1	76
Powyżej 799 zł	67	13	20	0	92
Ocena własnych war. mater.					
Złe	56	13	31	0	100
Średnie	55	15	26	3	257
Dobre	62	12	23	2	187
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	63	16	21	0	23
Raz w tygodniu	59	15	24	2	283
Kilka razy w miesiącu	56	11	30	3	102
Kilka razy w roku	50	13	36	1	94
W ogóle nie uczestniczy	69	13	10	8	42
Poglądy polityczne					
Lewica	55	16	28	1	136
Centrum	57	13	28	2	131
Prawica	60	15	24	2	174
Trudno powiedzieć	57	11	26	6	103

Tabela 3. Czy Pana(i) obecna praca przynosi poczucie sensu i wagi spełnianych obowiązków?

	(%)				
	Tak	Średnio	Nie	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	53	21	23	3	544
Płeć					
Mężczyźni	50	23	23	4	280
Kobiety	55	19	24	2	264
Wiek					
18-24 lat	48	28	21	3	57
25-34	49	24	25	2	135
35-44	57	17	22	4	174
45-54	56	19	23	2	138
55-64	47	24	25	5	27
65 lat i więcej	29	37	33	0	13
Miejsce zamieszkania					
Wieś	48	18	32	1	197
Miasto do 20 tys.	50	23	24	2	65
od 21 do 100 tys.	55	21	19	6	107
101-500 tys.	55	24	17	4	97
501 tys. i więcej mieszk.	60	23	16	2	78
Region					
Północny	49	24	16	11	54
Zachodni	50	28	20	2	54
Środkowozachodni	56	28	15	1	79
Środkowy	52	20	26	2	110
Wschodni	43	25	31	1	71
Południowo-wschodni	50	17	33	0	72
Południowo-zachodni	63	12	20	5	103
Wykształcenie					
Podstawowe	32	28	34	6	72
Zasadnicze zawodowe	47	21	30	1	190
Średnie	55	23	18	4	204
Wyższe	79	11	10	0	78
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	80	13	4	3	68
Prac. umysł. niż. szczebla	63	27	10	1	105
Pracownicy fiz.- umysł.	53	19	24	4	95
Robotnicy wykwalifikowani	44	23	30	3	93
Robotnicy niewykwalifik.	38	19	32	11	46
Rolnicy	31	20	48	1	63
Pracujący na własny rach.	59	14	26	0	52
Bierni zawodowo					
Renciści	14	63	23	0	7
Emeryci	26	50	24	0	11
Gospodynie domowe i inni	100	0	0	0	2
Pracuje w:					
sferze budżetowej	69	19	8	4	114
sekt. państw./publicznym	53	24	20	3	114
sp. właśc. pryw. i państwa	49	25	24	2	74
sekt. pryw. poza rolnict.	54	19	24	3	166
prywatnym gosp. rolnym	29	21	46	3	66
Dochody na jedną osobę					
Do 275 zł	30	22	43	4	89
276 - 399	49	22	23	6	71
400 - 549	56	22	18	3	125
550 - 799	50	34	15	1	76
Powyżej 799 zł	70	13	15	2	92
Ocena własnych war. mater.					
Złe	41	25	32	2	100
Średnie	50	21	26	2	257
Dobre	62	19	15	4	187
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	46	32	23	0	23
Raz w tygodniu	51	24	23	2	283
Kilka razy w miesiącu	57	15	25	2	102
Kilka razy w roku	52	17	29	2	94
W ogóle nie uczestniczy	56	21	11	11	42
Poglądy polityczne					
Lewica	55	20	24	1	136
Centrum	49	24	25	1	131
Prawica	56	22	18	4	174
Trudno powiedzieć	50	16	29	5	103

Tabela 4. Czy Pana(i) obecna praca daje pewność zatrudnienia i poczucie stabilizacji?
(%)

	Tak	Średnio	Nie	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	44	19	36	1	544
Płeć					
Mężczyźni	44	19	36	1	280
Kobiety	44	18	37	1	264
Wiek					
18-24 lat	45	21	34	0	57
25-34	48	22	30	0	135
35-44	42	22	35	1	174
45-54	42	15	43	0	138
55-64	53	7	38	1	27
65 lat i więcej	33	6	45	15	13
Miejsce zamieszkania					
Wieś	38	20	40	2	197
Miasto do 20 tys.	39	33	28	0	65
od 21 do 100 tys.	47	17	36	1	107
101-500 tys.	52	10	37	0	97
501 tys.i więcej mieszk.	50	19	31	0	78
Region					
Północny	50	25	24	1	54
Zachodni	44	27	29	0	54
Środkowozachodni	42	18	39	1	79
Środkowy	43	18	39	0	110
Wschodni	31	18	50	1	71
Południowo-wschodni	47	18	31	3	72
Południowo-zachodni	51	15	35	0	103
Wykształcenie					
Podstawowe	36	16	45	3	72
Zasadnicze zawodowe	39	24	37	1	190
Średnie	47	18	35	0	204
Wyższe	57	14	29	0	78
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	55	14	31	1	68
Prac.umysł.niż.szczebla	47	20	33	1	105
Pracownicy fiz.- umysł.	53	15	32	0	95
Robotnicy wykwalifikowani	34	23	42	1	93
Robotnicy niewykwalifik.	49	16	33	1	46
Rolnicy	32	29	40	0	63
Pracujący na własny rach.	47	13	40	0	52
Bierni zawodowo					
Renciści	34	0	66	0	7
Emeryci	16	7	59	18	11
Gospodynie domowe i inni	0	100	0	0	2
Pracuje w:					
sferze budżetowej	48	17	35	0	114
sekt. państw.,publicznym	48	15	37	0	114
sp. własc. pryw. i państwa	50	19	31	0	74
sekt. pryw. poza rolnict.	44	20	35	1	166
prywatnym gosp. rolnym	29	27	43	1	66
Dochody na jedną osobę					
Do 275 zł	38	13	47	3	89
276 - 399	39	20	41	0	71
400 - 549	38	27	35	0	125
550 - 799	41	22	36	1	76
Powyżej 799 zł	60	10	30	0	92
Ocena własnych war. mater.					
Złe	30	26	44	0	100
Średnie	40	19	40	1	257
Dobre	57	16	27	0	187
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	45	9	46	0	23
Raz w tygodniu	40	19	40	1	283
Kilka razy w miesiącu	53	18	28	1	102
Kilka razy w roku	44	23	33	1	94
W ogóle nie uczestniczy	54	15	31	0	42
Poglądy polityczne					
Lewica	44	18	38	0	136
Centrum	39	23	35	2	131
Prawica	45	16	38	0	174
Trudno powiedzieć	48	20	31	1	103

Tabela 5. Czy Pana(i) obecna praca przynosi dobre zarobki?

(%)

	Tak	Średnio	Nie	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	18	45	37	0	544
Płeć					
Mężczyźni	18	49	32	0	280
Kobiety	17	40	43	1	264
Wiek					
18-24 lat	20	38	42	0	57
25-34	19	53	27	1	135
35-44	16	45	38	0	174
45-54	18	41	41	0	138
55-64	17	33	50	0	27
65 lat i więcej	7	41	52	0	13
Miejsce zamieszkania					
Wieś	10	46	44	0	197
Miasto do 20 tys.	11	50	39	0	65
od 21 do 100 tys.	22	45	33	0	107
101-500 tys.	21	43	33	2	97
501 tys.i więcej mieszk.	31	40	30	0	78
Region					
Północny	11	40	48	1	54
Zachodni	22	51	27	0	54
Środkowozachodni	13	50	37	0	79
Środkowy	18	42	41	0	110
Wschodni	10	40	50	0	71
Południowo-wschodni	18	43	37	2	72
Południowo-zachodni	27	48	26	0	103
Wykształcenie					
Podstawowe	12	41	47	0	72
Zasadnicze zawodowe	12	50	37	1	190
Średnie	20	45	36	0	204
Wyższe	31	35	34	1	78
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	35	32	33	0	68
Prac.umysł.niż.szczebla	16	45	38	0	105
Pracownicy fiz.- umysł.	21	51	27	2	95
Robotnicy wykwalifikowani	19	49	33	0	93
Robotnicy niewykwalifik.	15	61	24	0	46
Rolnicy	0	14	86	0	63
Pracujący na własny rach.	16	64	19	0	52
Bierni zawodowo					
Renciści	19	37	44	0	7
Emeryci	7	57	36	0	11
Gospodynie domowe i inni	0	100	0	0	2
Pracuje w:					
sferze budżetowej	10	41	49	0	114
sekt. państw.,publicznym	18	44	36	2	114
sp. własc. pryw. i państwa	27	57	15	1	74
sekt. pryw. poza rolnict.	26	54	20	0	166
prywatnym gosp. rolnym	0	15	85	0	66
Dochody na jedną osobę					
Do 275 zł	5	41	54	0	89
276 - 399	14	48	38	0	71
400 - 549	13	54	33	0	125
550 - 799	14	50	36	0	76
Powyżej 799 zł	36	39	25	1	92
Ocena własnych war. mater.					
Złe	3	25	73	0	100
Średnie	11	50	39	0	257
Dobre	35	48	16	1	187
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	17	36	47	0	23
Raz w tygodniu	17	46	37	0	283
Kilka razy w miesiącu	12	52	36	0	102
Kilka razy w roku	22	40	36	2	94
W ogóle nie uczestniczy	27	35	38	0	42
Poglądy polityczne					
Lewica	13	48	39	0	136
Centrum	20	44	36	0	131
Prawica	24	44	31	0	174
Trudno powiedzieć	10	42	46	2	103

Tabela 6. Czy Pana(i) obecna praca łączy się z zadowalającymi świadczeniami socjalnymi, jak np. wczasy, zakładowa służba zdrowia, stołówki, żłobki itp.?
(%)

	Tak	Średnio	Nie	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	19	14	65	2	544
Płeć					
Mężczyźni	17	15	65	3	280
Kobiety	21	13	65	1	264
Wiek					
18-24 lat	11	28	62	0	57
25-34	21	16	61	1	135
35-44	20	11	66	3	174
45-54	21	13	65	2	138
55-64	24	10	62	4	27
65 lat i więcej	0	9	91	0	13
Miejsce zamieszkania					
Wieś	12	10	78	0	197
Miasto do 20 tys.	15	17	65	3	65
od 21 do 100 tys.	34	12	52	3	107
101-500 tys.	24	17	57	2	97
501 tys. i więcej mieszk.	15	24	58	3	78
Region					
Północny	26	20	50	5	54
Zachodni	26	18	56	0	54
Środkowozachodni	16	14	69	1	79
Środkowy	18	19	61	2	110
Wschodni	7	10	83	0	71
Południowo-wschodni	15	8	74	4	72
Południowo-zachodni	27	12	58	2	103
Wykształcenie					
Podstawowe	13	10	76	1	72
Zasadnicze zawodowe	13	13	71	2	190
Średnie	26	16	56	1	204
Wyższe	21	16	60	3	78
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	18	15	64	3	68
Prac. umysł. niż. szczebla	33	18	49	1	105
Pracownicy fiz.-umysł.	26	11	63	0	95
Robotnicy wykwalifikowani	22	24	54	0	93
Robotnicy niewykwalifik.	12	19	61	8	46
Rolnicy	0	5	95	0	63
Pracujący na własny rach.	10	6	80	4	52
Bierni zawodowo					
Renciści	7	0	93	0	7
Emeryci	0	7	93	0	11
Gospodynie domowe i inni	100	0	0	0	2
Pracuje w:					
sferze budżetowej	20	20	59	1	114
sekt. państw./publicznym	41	18	40	2	114
sp. właśc. pryw. i państwa	25	24	50	2	74
sekt. pryw. poza rolnict.	9	9	79	3	166
prywatnym gosp. rolnym	0	5	94	1	66
Dochody na jedną osobę					
Do 275 zł	11	14	76	0	89
276 - 399	10	25	62	3	71
400 - 549	30	8	61	1	125
550 - 799	24	11	64	1	76
Powyżej 799 zł	23	19	57	1	92
Ocena własnych war. mater.					
Złe	10	9	79	2	100
Średnie	20	13	66	1	257
Dobre	23	20	54	3	187
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	7	14	74	5	23
Raz w tygodniu	21	14	64	1	283
Kilka razy w miesiącu	17	12	69	3	102
Kilka razy w roku	18	22	59	1	94
W ogóle nie uczestniczy	23	10	62	4	42
Poglądy polityczne					
Lewica	16	18	66	1	136
Centrum	17	14	67	1	131
Prawica	25	13	60	2	174
Trudno powiedzieć	16	12	68	4	103

Tabela 7. Czy, ogólnie rzecz biorąc, jest Pan(i) zadowolony(a) ze swojej pracy czy też nie?

	(%)				
	Tak	Średnio	Nie	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	64	22	13	1	544
Płeć					
Mężczyźni	65	24	11	1	280
Kobiety	63	20	15	2	264
Wiek					
18-24 lat	53	40	8	0	57
25-34	67	20	9	5	135
35-44	67	15	18	0	174
45-54	60	25	14	0	138
55-64	65	20	16	0	27
65 lat i więcej	67	23	9	0	13
Miejsce zamieszkania					
Wieś	55	27	18	1	197
Miasto do 20 tys.	59	20	19	2	65
od 21 do 100 tys.	75	20	5	0	107
101-500 tys.	70	15	11	4	97
501 tys. i więcej mieszk.	68	20	10	1	78
Region					
Północny	70	17	12	1	54
Zachodni	67	24	9	0	54
Środkowozachodni	60	28	12	0	79
Środkowy	60	23	15	2	110
Wschodni	54	29	17	0	71
Południowo-wschodni	68	19	8	4	72
Południowo-zachodni	69	15	15	1	103
Wykształcenie					
Podstawowe	62	21	17	0	72
Zasadnicze zawodowe	58	24	16	2	190
Średnie	65	23	11	1	204
Wyższe	76	14	8	1	78
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	84	12	3	1	68
Prac. umysł. niż. szczebla	72	19	6	2	105
Pracownicy fiz.- umysł.	67	19	12	2	95
Robotnicy wykwalifikowani	57	25	17	1	93
Robotnicy niewykwalifik.	73	21	6	0	46
Rolnicy	25	32	41	2	63
Pracujący na własny rach.	71	19	10	0	52
Bierni zawodowo					
Renciści	41	37	23	0	7
Emeryci	63	37	0	0	11
Gospodynie domowe i inni	0	100	0	0	2
Pracuje w:					
sferze budżetowej	72	17	9	2	114
sekt. państw./publicznym	67	19	13	2	114
sp. właśc. pryw. i państwa	74	18	7	1	74
sekt. pryw. poza rolnict.	68	23	8	1	166
prywatnym gosp. rolnym	29	31	38	2	66
Dochody na jedną osobę					
Do 275 zł	58	19	23	0	89
276 - 399	62	25	11	1	71
400 - 549	63	28	9	0	125
550 - 799	66	24	9	1	76
Powyżej 799 zł	74	15	10	1	92
Ocena własnych war. mater.					
Złe	48	22	29	1	100
Średnie	62	24	13	2	257
Dobre	75	19	5	1	187
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	56	24	20	0	23
Raz w tygodniu	63	23	13	1	283
Kilka razy w miesiącu	61	20	19	0	102
Kilka razy w roku	63	24	11	3	94
W ogóle nie uczestniczy	82	13	3	2	42
Poglądy polityczne					
Lewica	65	22	11	1	136
Centrum	57	27	16	0	131
Prawica	69	19	12	1	174
Trudno powiedzieć	62	19	15	4	103

Tabela 8. Proszę ocenić pod różnymi względami swoją obecną pracę. Czy Pana(i) obecna praca: 1 - przynosi dobre zarobki; 2 - daje pewność zatrudnienia i poczucie stabilizacji; 3 - łączy się z zadowalającymi świadczeniami socjalnymi, jak np. wczasy, zakładowa służba zdrowia, stołówki, żłobki itp.; 4 - przynosi poczucie sensu i wagi spełnianych obowiązków; 5 - jest interesująca; 6 - pozwala na pełne wykorzystanie posiadanych kwalifikacji; 7 - daje zadowolenie

	1		2		3		4		5		6		7	
	Śred-nia	N	Śred-nia	N	Śred-nia	N	Śred-nia	N	Śred-nia	N	Śred-nia	N	Śred-nia	N
Ogółem	2.65	542	3.06	540	2.16	534	3.38	528	3.69	543	3.48	531	3.70	537
Płeć														
Mężczyźni	2.74	279	3.10	278	2.15	272	3.34	268	3.66	280	3.46	273	3.69	278
Kobiety	2.56	263	3.03	262	2.17	262	3.41	260	3.71	263	3.49	258	3.72	259
Wiek														
18-24 lat	2.68	57	3.08	57	2.23	57	3.31	55	3.60	57	3.13	57	3.59	57
25-34	2.85	133	3.15	135	2.27	133	3.33	132	3.87	135	3.63	133	3.86	128
35-44	2.61	174	3.07	173	2.17	169	3.39	167	3.65	174	3.49	172	3.69	174
45-54	2.59	138	3.01	137	2.12	135	3.49	135	3.82	137	3.49	132	3.61	137
55-64	2.38	27	3.00	27	2.07	26	3.34	26	3.57	27	3.52	27	3.73	27
65 lat i więcej	2.28	13	2.57	11	1.29	13	2.81	13	3.52	13	2.89	9	3.71	13
Miejsce zamieszkania														
Wieś	2.41	197	2.88	194	1.84	196	3.18	194	3.52	197	3.41	187	3.51	196
Miasto do 20 tys.	2.55	65	3.08	65	2.03	63	3.28	63	3.62	64	3.26	63	3.47	64
od 21 do 100 tys.	2.88	107	3.17	106	2.63	104	3.47	101	3.79	107	3.44	106	3.96	107
101-500 tys.	2.74	95	3.19	97	2.32	95	3.53	93	3.65	97	3.50	97	3.89	94
501 tys.i więcej mieszk.	2.93	78	3.20	78	2.28	75	3.65	77	4.05	78	3.83	78	3.80	77
Region														
Północny	2.37	54	3.27	54	2.52	52	3.47	48	3.80	54	3.79	54	3.88	54
Zachodni	2.91	54	3.17	54	2.26	54	3.36	53	3.86	53	3.64	49	3.86	54
Środkowozachodni	2.66	79	3.04	78	2.01	78	3.45	79	3.83	79	3.64	78	3.59	79
Środkowy	2.63	110	3.09	110	2.27	108	3.43	108	3.84	110	3.45	110	3.60	108
Wschodni	2.34	71	2.61	70	1.60	71	3.13	70	3.57	71	3.44	70	3.51	71
Południowo-wschodni	2.65	70	3.18	70	1.99	69	3.15	72	3.67	72	3.42	66	3.77	69
Południowo-zachodni	2.90	103	3.21	103	2.33	101	3.57	98	3.66	103	3.35	103	3.81	102
Wykształcenie														
Podstawowe	2.43	72	2.76	70	1.82	71	2.97	68	3.51	72	3.55	64	3.56	72
Zasadnicze zawodowe	2.60	188	2.95	189	1.95	185	3.13	187	3.43	190	3.40	186	3.58	185
Średnie	2.72	204	3.13	203	2.43	201	3.52	195	3.77	202	3.47	202	3.77	202
Wyższe	2.83	78	3.42	78	2.27	76	3.95	78	4.25	78	3.61	78	3.95	78
Grupa społ.-zaw. pracujący														
Kadra kier., inteligencja	2.85	68	3.32	68	2.17	66	4.11	66	4.43	68	3.94	68	4.11	68
Prac. umysł. niż. szczebla	2.61	105	3.11	104	2.63	105	3.67	104	3.82	105	3.65	105	4.00	103
Pracownicy fiz. - umysł.	2.94	93	3.21	95	2.40	95	3.41	91	3.70	95	3.22	95	3.75	93
Robotnicy wykwalifikowani	2.81	93	2.88	93	2.42	93	3.13	90	3.43	93	3.31	92	3.54	92
Robotnicy niewykwalifik.	2.84	46	3.09	45	2.16	42	3.02	41	3.25	45	3.43	40	3.99	46
Rolnicy	1.51	63	2.87	63	1.23	63	2.72	63	3.18	63	3.34	61	3.64	62
Pracujący na własny rach.	2.98	52	3.13	52	1.62	50	3.45	52	3.83	52	3.62	51	3.90	52
Bierni zawodowo														
Renciści	2.53	7	2.46	7	1.59	7	2.69	7	2.95	7	2.72	7	2.95	7
Emeryci	2.53	11	2.18	9	1.27	11	2.85	11	4.10	11	3.40	7	3.76	11
Gospodynie domowe i inni	3.00	2	3.00	2	4.00	2	4.00	2	3.00	2	2.00	2	3.00	2
Pracuje w:														
sferze budżetowej	2.36	114	3.12	113	2.32	112	3.85	109	3.97	114	3.71	113	3.93	112
sekt. państw. ,publicznym	2.76	113	3.07	114	2.86	113	3.44	111	3.62	113	3.42	110	3.76	112
sp. własc. pryw. i państwa	3.14	73	3.17	74	2.53	73	3.26	72	3.64	74	3.56	72	3.84	73
sekt. pryw. poza rolnict.	3.04	166	3.12	165	1.80	161	3.40	162	3.81	166	3.47	166	3.88	165
prywatnym gosp. rolnym	1.53	66	2.79	66	1.21	66	2.72	65	3.21	66	3.30	63	3.74	65
Dochody na jedną osobę														
Do 275 zł	2.13	89	2.76	87	1.80	89	2.71	86	3.34	89	3.19	85	3.40	89
276 - 399	2.62	71	2.89	71	2.06	69	3.33	67	3.58	71	3.44	68	3.75	70
400 - 549	2.75	125	3.02	124	2.43	124	3.49	121	3.69	124	3.52	121	3.78	125
550 - 799	2.65	76	3.01	76	2.23	75	3.42	76	3.79	76	3.36	76	3.77	76
Powyżej 799 zł	3.05	91	3.40	92	2.32	91	3.75	90	4.00	92	3.71	92	3.96	91
Ocena własnych war. mater.														
Złe	1.94	100	2.66	100	1.75	97	3.03	98	3.54	100	3.32	100	3.25	99
Średnie	2.55	256	2.98	253	2.15	255	3.30	250	3.61	255	3.42	248	3.64	252
Dobre	3.18	186	3.39	187	2.40	181	3.68	180	3.87	187	3.64	183	4.03	186
Udział w prakt. religijnych														
Kilka razy w tygodniu	2.44	23	2.86	23	1.72	22	3.33	23	3.56	23	3.50	23	3.49	23
Raz w tygodniu	2.65	283	2.96	281	2.17	280	3.37	277	3.63	283	3.50	276	3.70	279
Kilka razy w miesiącu	2.60	102	3.31	101	2.08	99	3.37	99	3.65	102	3.41	99	3.49	102
Kilka razy w roku	2.74	93	3.09	93	2.26	93	3.29	92	3.75	94	3.24	94	3.83	92
W ogóle nie uczestniczy	2.70	42	3.18	42	2.31	40	3.69	37	4.07	40	4.00	39	4.10	41
Poglądy polityczne														
Lewica	2.57	136	3.02	136	2.13	135	3.32	135	3.72	135	3.43	135	3.70	134
Centrum	2.70	131	3.06	128	2.10	129	3.34	130	3.60	131	3.46	128	3.55	131
Prawica	2.80	173	3.07	174	2.32	170	3.52	166	3.79	174	3.54	171	3.82	173
Trudno powiedzieć	2.44	101	3.10	102	2.03	99	3.25	97	3.57	103	3.45	97	3.71	98

Tabela 9. Stopień akceptacji pracy (średnia średnich ocen pracy i zadowolenia z niej)

	Średnia	Liczba osób
Ogółem	3.16	544
Płeć		
Meżczyźni	3.17	280
Kobiety	3.15	264
Wiek		
18-24 lat	3.09	57
25-34	3.28	135
35-44	3.16	174
45-54	3.13	138
55-64	3.09	27
65 lat i więcej	2.73	13
Miejsce zamieszkania		
Wies	2.96	197
Miasto do 20 tys.	3.04	65
od 21 do 100 tys.	3.34	107
101-500 tys.	3.25	97
501 tys. i więcej mieszk.	3.40	78
Region		
Północny	3.30	54
Zachodni	3.26	54
Środkowozachodni	3.12	79
Środkowy	3.17	110
Wschodni	2.88	71
Południowo-wschodni	3.12	72
Południowo-zachodni	3.26	103
Wykształcenie		
Podstawowe	2.93	72
Zasadnicze zawodowe	3.01	190
Średnie	3.26	204
Wyższe	3.47	78
Grupa społ.-zaw. pracujący		
Kadra kier., inteligencja	3.56	68
Prac. umysł. niż. szczebla	3.35	105
Pracownicy fiz.- umysł.	3.24	95
Robotnicy wykwalifikowani	3.07	93
Robotnicy niewykwalifik.	3.11	46
Rolnicy	2.50	63
Pracujący na własny rach.	3.24	52
Bierni zawodowo		
Renciści	2.56	7
Emeryci	2.87	11
Gospodynie domowe i inni	3.14	2
Pracuje w:		
sferze budżetowej	3.32	114
sekt. państw., publicznym	3.27	114
sp. właśc. pryw. i państwa	3.31	74
sekt. pryw. poza rolnict.	3.23	166
prywatnym gosp. rolnym	2.49	66
Dochody na jedną osobę		
Do 275 zł	2.76	89
276 - 399	3.09	71
400 - 549	3.24	125
550 - 799	3.17	76
Powyżej 799 zł	3.45	92
Ocena własnych war. mater.		
Złe	2.79	100
Średnie	3.09	257
Dobre	3.46	187
Udział w prakt. religijnych		
Kilka razy w tygodniu	3.00	23
Raz w tygodniu	3.14	283
Kilka razy w miesiącu	3.13	102
Kilka razy w roku	3.16	94
W ogóle nie uczestniczy	3.43	42
Poglądy polityczne		
Lewica	3.12	136
Centrum	3.11	131
Prawica	3.27	174
Trudno powiedzieć	3.08	103

Tabela 10. Czy liczy się Pan(i) z możliwością utraty obecnej pracy (np. zwolnienia, bankructwa lub likwidacji zakładu pracy, gospodarstwa itp.)?

(%)

	Nie	Tak	Trudno powiedzieć, nie wiem	Liczba osób
Ogółem	48	46	6	544
Płeć				
Mężczyźni	47	48	5	280
Kobiety	50	44	7	264
Wiek				
18-24 lat	46	45	9	57
25-34	50	46	4	135
35-44	42	51	6	174
45-54	55	40	5	138
55-64	47	47	6	27
65 lat i więcej	48	36	15	13
Miejsce zamieszkania				
Wieś	45	49	6	197
Miasto do 20 tys.	53	40	7	65
od 21 do 100 tys.	40	50	10	107
101-500 tys.	59	38	3	97
501 tys. i więcej mieszk.	50	49	1	78
Region				
Północny	62	35	3	54
Zachodni	47	39	13	54
Środkowo-zachodni	54	33	14	79
Środkowy	47	48	5	110
Wschodni	34	47	1	71
Południowo-wschodni	40	63	7	72
Południowo-zachodni	54	45	1	103
Wykształcenie				
Podstawowe	49	44	7	72
Zasadnicze zawodowe	43	52	5	190
Średnie	48	44	8	204
Wyższe	59	40	1	78
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	54	45	1	68
Prac. umysł. niż. szczebla	52	40	8	105
Pracownicy fiz. - umysł.	54	44	2	95
Robotnicy wykwalifikowani	38	56	6	93
Robotnicy niewykwalifik.	42	39	9	46
Rolnicy	55	42	3	63
Pracujący na własny rach.	47	46	7	52
Bierni zawodowo				
Renciści	34	19	46	7
Emeryci	23	59	18	11
Gospodynie domowe i inni	0	100	0	2
Pracuje w:				
sferze budżetowej	57	42	1	114
sekt. państw., publicznym	41	49	10	114
sp. własc. pryw. i państwa	50	47	4	74
sekt. pryw. poza rolnict.	46	47	7	166
prywatnym gosp. rolnym	51	46	3	66
Dochody na jedną osobę				
Do 275 zł	37	55	9	89
276 - 399	42	49	9	71
400 - 549	49	43	8	125
550 - 799	57	41	2	76
Powyżej 799 zł	55	43	2	92
Ocena własnych war. mater.				
Złe	44	52	4	100
Średnie	42	50	8	257
Dobre	58	37	5	187
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	57	43	0	23
Raz w tygodniu	45	48	8	283
Kilka razy w miesiącu	57	38	4	102
Kilka razy w roku	46	50	3	94
W ogóle nie uczestniczy	49	44	7	42
Poglądy polityczne				
Lewica	48	48	5	136
Centrum	49	41	10	131
Prawica	49	48	3	174
Trudno powiedzieć	46	46	8	103

Tabela 11. Czy zamierza Pan(i) zmienić swoją główną pracę?
(%)

	Tak	Nie	Liczba osób
Ogółem	16	84	541
Płeć			
Mężczyźni	16	84	278
Kobiety	16	84	263
Wiek			
18-24 lat	43	57	57
25-34	20	80	135
35-44	14	86	174
45-54	7	93	137
55-64	0	100	26
65 lat i więcej	0	100	13
Miejsce zamieszkania			
Wieś	16	84	197
Miasto do 20 tys.	20	80	65
od 21 do 100 tys.	14	86	107
101-500 tys.	12	88	97
501 tys.i więcej mieszk.	20	80	75
Region			
Północny	11	89	54
Zachodni	18	82	54
Środkowozachodni	16	84	79
Środkowy	18	82	108
Wschodni	18	82	71
Południowo-wschodni	15	85	72
Południowo-zachodni	14	86	103
Wykształcenie			
Podstawowe	5	95	72
Zasadnicze zawodowe	14	86	190
Średnie	20	80	201
Wyższe	21	79	78
Grupa społ.-zaw. pracujący			
Kadra kier., inteligencja	16	84	67
Prac.umysł.niż.szczebla	18	82	104
Pracownicy fiz.- umysł.	16	84	95
Robotnicy wykwalifikowani	17	83	93
Robotnicy niewykwalifik.	15	85	46
Rolnicy	19	81	63
Pracujący na własny rach.	13	87	52
Bierni zawodowo			
Renciści	0	100	7
Emeryci	0	100	11
Gospodynie domowe i inni	0	100	2
Pracuje w:			
sferze budżetowej	15	85	111
sekt. państw.,publicznym	17	83	114
sp. własc. pryw. i państwa	12	88	74
sekt. pryw. poza rolnict.	17	83	166
prywatnym gosp. rolnym	19	81	66
Dochody na jedną osobę			
Do 275 zł	15	85	89
276 - 399	13	87	71
400 - 549	14	86	125
550 - 799	13	87	76
Powyżej 799 zł	24	76	89
Ocena własnych war. mater.			
Złe	15	85	100
Średnie	14	86	257
Dobre	19	81	185
Udział w prakt. religijnych			
Kilka razy w tygodniu	26	74	23
Raz w tygodniu	14	86	282
Kilka razy w miesiącu	10	90	102
Kilka razy w roku	25	75	94
W ogóle nie uczestniczy	17	83	41
Poglądy polityczne			
Lewica	13	87	136
Centrum	21	79	130
Prawica	16	84	173
Trudno powiedzieć	13	87	103